

A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában

A Bírák Lapja előző száma a bírói hivatás morális mércéjét meghatározó Etikai Kódex kérdéseivel foglalkozott. A jelenlegi cikk szerzői egy összeállítást kívánnak adni az Európai Emberjogi Bíróságnak a tisztességes eljárásról alkotott felfogásáról, jónéhány, és reményeink szerint legalábbis a tájékozódás szintjén elegendő, eseti döntésre történő hivatkozással. A Strasbourgi Bíróság döntései már több, mint tíz éve a belső jog részét képezik. Valljuk be azonban őszintén, hogy több éven keresztül a bírák többsége még talán érthetően is nem mélyült el azok tanulmányozásában, és a Bírák Lapja sem közölt még hasonló tárgyú tanulmányt. A cikk így hiánypótlónak is tekinthető, amely terjedelmi okok miatt a Bírák Lapja egymást követő két számában jelenik meg.

Az európai büntetőügy fogalma, a büntetőjogi vád meghatározása

Az Európai Emberi Jogok Egyezményének 6. cikk 1. pontja alkalmazásának második területe a „büntetőjogi vádakra” vonatkozó határozatoknál található. A 6. cikk 2. és 3. pontjai „minden bűncselekménnyel gyanúsított személyre” vonatkoznak. A vád fogalmát a Bíróság úgy határozta meg, mint „az arra jogosult hatóságtól származó, a bűncselekmény elkövetésének a személlyel való hivatalos közlését”, amelyhez még hozzátette, hogy „a vád egyes esetekben más típusú, a személy helyzetére komoly hatással bíró ilyen jellegű állításokat magában foglaló intézkedések formájában is megjelenhet”.¹ Egy 1997-es ítéletben hangsúlyozta, hogy a büntetőjogi vád fogalma autonóm jellegű, és megállapíthatóságát az Egyezmény keretein belül kell vizsgálni. Úgy kell tehát értelmezni, „mint az illetékes hatóság egyénnek címzett hivatalos közlését arról, hogy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják, vagyis olyan tettel, ami a helyzetére lényeges kihatással lehet”.²

A strasbourgi szervek jogértelmezése alapján megállapítható, hogy teljesen közös, hogy az adott ügy a belső szabályozás szerint büntetőjoginak minősül-e vagy sem. Egyedül annak van jelentősége, hogy egy-egy konkrét ügyben büntetőjogi váddal kellett-e szembenéznie a bíróságnak. Mivel a strasbourgi jog szigorúan esetjog, ezért ritkán állapítanak meg bármit is általános érvennyel; mindig vizsgálják az eléjük került ügy vonatkozásait, körülményeit. Ennek megfelelően a büntetőjogi vád meghatározásakor is több körülményt vesznek figyelembe.

¹ Deweer-ügy, és Eckle Németország elleni ügye, 1982. júl. 15-i ítélet, A sorozat, 51.köt.

² Serves Franciaország elleni ügye, 1997-i ítélet

Mivel a 6. cikk jelentős részét csak büntetőügyekben köteles biztosítani az állam, a büntetőügy fogalmának meghatározása alapvető e garanciák érvényesülésének vonatkozásában.³

A strasbourgi szervek egyik megoldása az volt, hogy teljesen elfogadják az egyes államokban kialakult rendszereket, azaz az államok minősítését arra nézve, hogy az adott ügy büntetőjoginak minősül-e vagy sem. Ennek az a veszélye, hogy az egyes államok lényegében tetszőlegesen korlátozhatták volna az Egyezmény 6. cikkének alkalmazását azzal, hogy egyes normasértéseket kivettek volna a büntetőügyek köréből. A Bíróság az Öztürk-ügyben a következőket szögezte le: „...Egyébként a 6. cikk tárgyával és céljával ellentétes lenne megengedni az államoknak, hogy jogellenes cselekmények egész kategóriáját vonják ki e rendelkezés hatálya alól, csak mert csekély fokúnak ítélik őket.”

A másik megoldás szerint nem vették volna feltétlenül érvényesülőnek azt, hogy egy adott ország milyen cselekményeket tekint bűncselekménynek, és melyeket nem. Ehelyett egy autonóm, az államok egyéni értékelésétől független, közvetlenül az Egyezmény végrehajtásának céljait szolgáló, és abból folyó fogalmat igyekeztek kialakítani arra vonatkozóan, hogy mit értünk büntetőügy alatt. Ezért lefektették azokat a kritériumokat, melyek fennállása esetén büntetőügyről beszélünk, és ezáltal alkalmazandók a 6. cikk rendelkezései.

Az autonóm büntetőügy-fogalom kialakítása nem járt konfliktusok nélkül, hiszen ezzel a strasbourgi szervek joghagyományokat sértettek.

A büntetőjogi vád kritériumai

A büntetőügyeknek a fegyelmi és a szabálysértési ügyektől történő elhatárolására szolgáló kritériumokat a Bíróság az Öztürk⁴, valamint az Engel és társai⁵ ügyekben határozta meg először. A lefektetett kritériumok, amelyek egyben a büntetőjogi vád nyilvánulásának ismérvei is, a következők:

- a. A kiindulópont minden esetben annak vizsgálata, hogy mi az adott állam gyakorlata; az adott *nemzeti jog* a cselekményt büntetőjoginak minősíti-e. Mindennek csak relatív értéke van, mivel amennyiben a Bíróság büntetőjoginak minősít olyan ügyet, mely a bepanaszolt állam jogrendszerében szabálysértés, közigazgatási ügy, stb., ennek nincs kihatása önmagában a bepanaszolt állam jogrendszerére. Ez a minősítés azzal jár, hogy a Bíróság számon kéri, hogy az Egyezmény 6. cikkében foglalt garanciák biztosítva voltak-e az eljárás során. Amennyiben az adott ország az ügyet büntetőügyként kezelte és büntetőeljárás keretében bírálta el, a strasbourgi szervek nem vizsgálják a további kritériumokat, és ezt a besorolást követve vizsgálják meg a 6. cikkben foglalt garanciák biztosítását, a kérelemben foglaltaknak megfelelően. Akkor kerül sor a további kritériumok vizsgálatára, ha az adott állam az ügyet nem büntetőügyként kezelte.

³ Blutman László: Az ártatlanság vélelmének hatóköre az európai alapjogokban In: Szabó András emlékkönyv 1998.

⁴ Öztürk Németország elleni ügye, 1984. febr. 21-i ítélet, A sorozat, 73.köt.

⁵ Engel és társai Hollandia elleni ügye, 1976. jún. 8-i ítélet, A sorozat, 22.köt.

- b. A *jogsértés jellege* már tartalmi kritérium a büntetőügy autonóm fogalmánál. Itt a legfontosabb tényező a megsértett norma jellege, valamint a jogsértés súlyossága. Az Öztürk ügyben a Bíróság megállapította, hogy büntetőügyről van szó, ha egy norma nemcsak egy speciális csoportra ró kötelezettséget, hanem az emberek egészére. Ezzel szemben nem tesz büntető jellegűvé egy ügyet, ha például a megsértett norma a fegyveres erők, vagy egy büntetés-végrehajtási intézmény belső fegyelmét szolgálja, és mint ilyen, a társadalom széles rétegeire nem kötelező. A jogsértés jellegére mutat rá a *jogsértés súlyossága* is, azaz a jogsértés milyen kárt okozott a védett értékekben. Ebben a tekintetben egyébként jelentősége van annak is, hogy a tagállamok többségében az adott cselekmény büntetőjogi megítélés alá esik-e vagy sem.
- c. Ugyancsak utalhat egy adott norma büntetőjogi jellegére a *kilátásba helyezett szankciók formája, célja, és súlyossága* is. Itt nem az számít, hogy a konkrét ügyben milyen szankció került kiszabásra, hanem hogy milyen maximális büntetés szabható ki az egyénnel szemben, azaz milyen a fenyegetettség. Ez a kritérium akkor kerül mérlegelésre, ha a jogsértés jellege folytán az ügyet nem minősítette büntetőüggé a strasbourgi szerv. Erős a tendencia arra nézve, hogy büntetőjogi jellegűnek tekintsenek minden olyan ügyet, melyben lehetőség van szabadságmegvonás kiszabására. Ellenpéldaként azonban felhozható az Engel és társai ügy, melyben a Bíróság kijelentette, hogy csak a hosszabb szabadságmegvonás implicálja a büntető jelleget. (Jelen esetben a 2 illetve 5 nap elzárás még nem tette az ügyet büntetőüggé). Ezzel szemben az Öztürk ügyben a szabálysértési bíróság megtorló és elretentő jellege jelentős szerepet játszott abban, hogy végül egy közlekedési szabálysértést büntetőügynek minősített a Bíróság, noha itt elzárás csak nem fizetés esetén fenyegetett.

A büntetőjogi vád meghatározásánál tehát figyelemre méltó az Öztürk-ügy, az Engel és társai ügy, és végül a Deweer-ügy. Az Öztürk-ügyben⁶ a kérelmező egy török állampolgár volt, aki Németországban lakott. Gépkocsijával egy másik autónak koccant, mellyel kárt okozott. Ügyét közigazgatási szabálysértési hatóság bírálta el, melynek határozatát megtámadta a bíróság előtt. Később azonban egy tárgyalás után, ahol tolmács is jelen volt, visszavonta a fellebbezését. A bíróság kötelezte a tolmácsolás költségeinek megtérítésére. (Az ügy egyébként a tolmáchoz való jog kapcsán is precedensként szolgál.) A német kormány a védekezésében előadta, hogy a panaszos nem volt büntetőjogi vád vádlottja, mivel az általa elkövetett cselekmény közigazgatási szabálysértésnek minősül. A Bíróság véleménye a következő: „...a bepanaszolt állam belső joga által adott iránymutatások csak viszonylagos értékkel bírnak. Maga a cselekmény jellege, ami a hozzá kapcsolódó szankcióval együtt vizsgálándó, igen nagy súllyal bíró mérlegelendő elem. ...közönséges értelemben a büntetőjog területére tartoznak azok a jogellenes cselekmények, melyek elkövetőit visszasírtó hatású büntetésekkel fenyegetik, amelyek rendszerint szabadságtól való megfosztást és pénzbüntetést jelentenek. Egy, az Öztürkéhez hasonló jogsértő cselekmény a szerződő államok nagy többségében a büntetőjog területére tartozik. A jogszabály általános jellege, valamint a szankció egyszer-

re preventív és represszív célja elegendő, hogy a 6. cikkre tekintettel megállapítható legyen a kérdéses jogellenes cselekmény büntetőjogi jellege. ...”

Az Engel és társai kontra Hollandia ügyben⁷ a panaszosok holland állampolgárok voltak. Mindannyian katonai szolgálatukat teljesítették a holland fegyveres erőknél. Parancsnokaik különböző szabályszegések miatt vonták őket felelősségre. Miután Engel semmibe vette az első büntetését, az új büntetés kiszabásáig szigorított őrizetbe helyezték. Mindegyik panaszos fellebbezett a saját büntetése miatt, először a fellebbezési tiszt-hez, majd a Legfelsőbb Katonai Bírósághoz. Ez a fórum megerősítette a megtámadott döntéseket. A katonák azért fordultak a Bizottsághoz, hogy állapítsa meg többek között az Egyezmény 5., 6., 10., 11., 14., 17., és 18. cikkeinek a megsértését. A 6. cikk kapcsán a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy: „...meg kell határozni, hogy a 6. cikk hogyan és milyen mértékben alkalmazható katonai fegyelmi eljárásokra. ...A Bíróság úgy ítéli meg, hogy az, hogy az állam az adott cselekményt fegyelmi úton üldözendőnek minősíti nem elegendő ahhoz, hogy az eljárás mentesüljön a tisztességes büntetőjogi eljárás követelményei alól. A Bíróság megjelöl néhány kritériumot, amelyek szerint az állam által fegyelmi kategóriába sorolt vádak büntetőjoginak minősülnek. Maga az elkövetett cselekmény jellege is központi jelentőségű. ...A kiszabott joghátrány nagysága ugyanakkor szintén számításba jön. A büntetés címen kiszabható szabadságtól való megfosztás a büntetőjog területére tartozik, kivéve, ha a jellegéből, időtartamából vagy végrehajtásának módjából következően nem okoz jelentős sérelmet. ...”

Végül a vád szintén autonóm fogalmát illetően figyelemre méltó lehet Deweer Belgium elleni ügye⁸ (az ügy egyébként már példaként szolgált a bírósághoz való jog kapcsán is). Az ügyben a kereskedelmi felügyelők a megengedettnél nagyobb árrés alkalmazása miatt bezáratták a hentes üzletét, és az ügyész azt az ajánlatot tette Deweer-nek, hogy –a vádemelést elkerülendő- fizessen bírságot. A Bíróság szerint helyesebb az Egyezményben szereplő vád kifejezésnek inkább anyagi jogi, mintsem eljárásjogi jelentést tulajdonítani. Ennek alapján megállapította, hogy Deweer büntetőjogi vád alá került attól a pillanattól, hogy az ügyész elrendelte hentesüzletének ideiglenes bezárását. A bolt ideiglenes bezárásának és az egyezségi ajánlatnak az egymással kombinált használata eredményezi, hogy itt büntetőjogi váddal állunk szemben, hiszen itt a gyanúsított helyzetét alapvetően befolyásoló állításról van szó.

A büntetőjogi vád kiterjesztő és megszorító értelmezése

A Campbell és Fell ügyben az eljáró strasbourgi szerv kifejezésre jutatta, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben az elítéltek által elkövetett fegyelmi vétségek miatt lefolytatott fegyelmi eljárás –a börtönfelügyelő bizottság eljárása-, amelyben a büntetés a feltételes szabadság időpontjának jelentős kitolása, a 6. cikk 1. bekezdése alá tartozik, ezért a szükséges garanciáknak érvényesülnie kell. Az ügyben felrótt cselekmények (pl. fogolyzandulás) az angol jog szerint fegyelmi eljárás alá tartoztak, de a természetük egy olyan aspektusba helyezte őket, amely nem egészen jelent egy tisztán fegyelmi problé-

⁶ Öztürk Németország elleni ügye, 1984. febr. 21-i ítélet, A sorozat, 73.köt.

⁷ Engel és társai Hollandia elleni ügye, 1976. jún. 8-i ítélet, A sorozat, 22.köt.

⁸ Deweer Belgium elleni ügye, 1980. február 7-i ítélet, A sorozat, 35.köt.

mát. A Bíróság szerint az ügyet a kiszabott és az elszenvedett büntetés szigorának jellemből és fokából kifolyólag büntetőjoginak kell tekinteni.⁹ Fontos, hogy nem elegendő a feltételes szabadság időpontjának viszonylag rövid, 1-2 hetes kitolása, a hónapokkal történő meghosszabbítás viszont már igen.

Büntetőjogi vádnak minősülnek a *szabálysértések* is, annak ellenére, hogy a belső jog ezeket értelemszerűen nem bűncselekményként definiálja. Természetesen vizsgálni kell ilyenkor is a szabály jellegét, az alkalmazás büntetőjogi jellegét és a kiszabott bírságot. Ehhez sem a vádnak, sem a ténylegesen kiszabott bírságnak nem kell kirívó súlyúnak lennie.¹⁰

A bírósági eljárás alapján kiszabott büntetésekre vonatkozó ügyek is ide tartoznak. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy a büntetőjog területére tartozik az az eljárás, amelynek során az egyik féllel szemben pénzbüntetést szabtak ki nyomozati titok megsértése miatt.¹¹

A büntetőjogi vád fennállására, és ezáltal a 6. cikk 1 bekezdésére csak a terhelt hivakozhat, a sértett nem.¹²

A büntetőjogi vád fogalmát másfelől *megszorítóan* is értelmezik. Ennek megfelelően az eljárások különböző típusai nem érintik a büntetőjogi vád megalapozottságának kérdését, még ha bűncselekmény elkövetésére utaló állításokat vagy gyanút is magukban foglalnak. Ezeknek az ügyeknek a közös jellemzője, hogy hiányzik a büntetőjogi-vagy büntetési elem, amelyet a Bíróság úgy jellemzett, mint „a büntetőjogi büntetések hagyományos megkülönböztető jellemzője”.¹³

Nem minősül büntetőjogi vádnak például a fogvatartás körülményeivel kapcsolatos ügy.¹⁴ Nem tartozik ide az elítélteknek a különböző veszélyességi kategóriákba sorolása, vagy a bűnügyi nyilvántartásba kerülése.¹⁵ Ugyanígy a feltételes szabadságra helyezési eljárás¹⁶, az előzetes fogvatartás elrendelése¹⁷, valamint a büntetőeljárás során eljárási kérdések tekintetében hozott döntések¹⁸, illetve a büntetőeljárás befejezése után hozott járulékos eljárási jellegű kérdésekben született határozatok (pl. a büntetett előlethez fűződő hátrányos következmények alóli mentesítés).¹⁹ Nem minősülnek büntetőjogi vádnak a közhivatalnokokkal szemben kiszabott olyan fegyelmi büntetések, amelyek nem tartalmaznak szabadságelvonást.²⁰ Ugyancsak nem tartozik ide, ha a parlament valamelyik tagja mentességi jogának felfüggesztéséről határoz²¹, valamint ha a választások során elkövetett szabálytalanságok miatt kizárják valamelyik je-

löltet, és a szabálytalanul felhasznált kampánypénznek megfelelő összeget kell megfizetnie bírságként.²² Nem számítanak ilyennek az idegenrendészeti jellegű döntések sem (pl. kiutasítás, kitiltás, beutazási engedély megtagadása).²³ A kiadatási eljárás sem tartalmaz büntetőjogi vádat.²⁴

A vádtól eltérő minősítés

A strasbourgi gyakorlat a jogi minősítés korrekt voltát is meghatározónak tekinti. Egy ügyben a kérelmező azt kifogásolta, hogy a bíróság módosította a vád minősítését, és ezt csak az ítéletből tudta meg. A Bíróság szerint viszont amennyiben nyilvánvaló, hogy a bíróság eltérő minősítést (ebben az esetben súlyosabb) fog alkalmazni, mert erre vonatkozóan a rendelkezésre álló adatok mindezt magától értetődővé teszik, akkor nem történik egyezményesítés. Ennek az a magyarázata, hogy amennyiben az eltérő minősítést megalapozó körülmény köztudott volt, és ennek a konzekvenciáit a vád tévedésből nem vonja le, a bíróság mindezt pótolhatja.²⁵

A vádtól eltérő minősítés miatt a Bíróság megállapította az egyezményesítést a következő ügyben. A kérelmezőket első fokon felmentették, majd a másodfok a minősítést megváltoztatva megállapította felelősségüket a bűncselekmény elkövetésében. A kérelmezők elsősorban arra hivatkoztak, hogy az átminősítés kontradiktórium tárgyaláson kívül történt. A Bíróság álláspontja szerint, amikor a másodfokú bíróság a cselekmény átminősítésére vonatkozó jogát gyakorolja, lehetővé kell tennie, hogy a terhelt a védelemhez való jogukat a szükséges időn belül és módon érvényesíthessék. Mivel a kérelmezőkkel egyedül a másodfokú ítélet ismertette meg a minősítés megváltoztatását, sérült a kérelmezők azon joga, hogy megfelelő részletességgel értesüljenek az ellenük felhozott vádakról és azok indokairól, és hogy megfelelő idő álljon rendelkezésükre a védelemre való felkészülésre.²⁶

Dallos Magyarország elleni ügyében²⁷ a kérelmező azt találta jogsértőnek, hogy a másodfokú bíróság a terhére rótt cselekményt a tisztességes eljáráshoz való jog megsértésével minősítette át, mivel meggátolta őt abban, hogy megfelelően gyakorolhassa a védekezéshez fűződő jogait. A vádon túlterjeszkedést sérelmező felülvizsgálati kérelmet a Legfelsőbb Bíróság elutasította, mert egyetértett a másodfok minősítésével. Az eljáró strasbourgi szerv megállapította, hogy az eljárás tisztességes voltát a teljes eljárás fényében kell megítélni. A Legfelsőbb Bíróság előtti eljárás hatékony jogorvoslatot jelentett, mert a kérelmezőnek lehetővé tette, hogy az átminősített váddal szembeni védekezését előterjessze. A Legfelsőbb Bíróság megvizsgálta a kérelmező érveit, és elutasította azokat. A Bíróság meggyőződött arról, hogy a megyei bíróság esetleges hibái orvoslásra kerültek a Legfelsőbb Bíróság előtti eljárásban, és mivel formailag biztosítva volt a védekezés, ezért alaptalannak találta a kérelmet.

⁹ Campbell és Fell Egyesült Királyság elleni ügye, 1984. június 28-i ítélet, A sorozat, 80.köt.

¹⁰ Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezéstről, HVG-ORAC Kiadó, 2002. 220.old.

¹¹ Weber-ügy, 1990. máj. 22-i ítélet, A sorozat, 177.köt., 18.old., 33.pont.

¹² 10877/84. számú kérelem, Dec. 16. 5. 85, D.R. 43, 184.old.

¹³ Öztürk Németország elleni ügye, 1984. febr. 21-i ítélet, A sorozat, 73.köt.

¹⁴ Guzzardi Olaszország elleni ügye, 1980. nov. 6-i ítélet, A sorozat, 39. köt.

¹⁵ 8575/79.számú kérelem, Dec. 14. 12. 79, D.R. 20, 202.old., és 11338/85.számú kérelem, Dec.12. 7. 85, D.R.43, 231.old.

¹⁶ Neumeister Ausztria elleni ügye, 1968. jún. 27-i ítélet, A sorozat 8.köt.

¹⁷ 7648/76. számú kérelem, Dec. 6. 12. 77, D.R. 11, 175.old.

¹⁸ 11669/85. számú kérelem, Dec. 7. 12. 87, D.R. 54, 95.old.

¹⁹ 10733/84. számú kérelem, Dec. 11. 3. 85, D.R. 41, 211.old.

²⁰ 10356/83. számú kérelem, Dec. 5. 7. 84, D.R. 26, 262.old.

²¹ 19890/92. számú kérelem, Dec. 3. 5. 93, D.R. 74, 234.old.

²² Pierre-Bloch Franciaország elleni ügye, 1997. okt. 21-i ítélet, Reports 1997-VI, 2206.old.

²³ 7729/76. számú kérelem, Dec. 17. 12. 76, D.R. 7, 164.old.

²⁴ 10479/83, Dec. 12. 3. 84, D.R. 37, 158.old.

²⁵ Salvador Torres Spanyolország elleni ügye, 1996-os ítélet

²⁶ Péliesser és Sassi Franciaország elleni ügye, 1999. márc. 25-i ítélet, 25444/94.köt.

²⁷ Dallos Magyarország elleni ügye, 2001. febr. 8-i ítélet

A tisztességesség fogalma

A tisztességes tárgyaláshoz való jog a 6. cikk alapvető része. A bírósági döntésnek igazságos tárgyaláson kell születnie (Alkotmány). A 6. cikk 1. bekezdésének tisztességesség (fair) fogalma egy sajátos, gyakran szubszidiárius jelleggel érvényesülő klauzula, mivel az 1. bekezdés és a 3. bekezdés az általános és különös viszonyaként értelmezhető. A 3. bekezdés meghatároz egyes speciális jogosítványokat, melyek alapelemei ennek az általános fogalomnak. Amennyiben tehát nincs olyan körülmény, ami alapján a 6. cikk 3. bekezdése szerint az ügyet vizsgálni lehetne, ekkor lép elő az 1. bekezdés. Ha a Bíróság megállapítja a 3. bekezdés valamelyik tézisének megsértését, ez mintegy magába olvasztja az 1. bekezdés sérelmét is.²⁸

Ez alól azonban gyakran akadnak kivételek, amikor a Bíróság olyan komplex helyzetekkel áll szemben, ahol a különböző alpontokhoz tartozó tételek önmagukban nem lennének elegendők a 6. cikk sérelmének megállapításához. Abban az esetben viszont, ha az összes körülmény fennállna, csorbulna a tisztességes eljáráshoz való jog. Ilyen eset történt Spanyolországban, ahol a kérelmezőket egy katalán üzletember ellen elkövetett merénylettel gyanúsították. Az őrizetbe vétel során aláírtak egy elismerő nyilatkozatot a merényletben való részvételről, majd a vizsgálóbíró előtt visszavonták vallomásaikat arra hivatkozva, hogy azokat kényszer alatt tették. A panaszosok azt sérelmezték, hogy a tárgyalás előtt a bíróság előzetes bejelentés nélkül megváltoztatta összetételét és ez ellen kifogással élni nem tudtak; ezen túl sérelmezték, hogy a tárgyalást megelőzően négy órával szállították őket Madridba, ami jelentősen gyöngítette a helyzetüket, kihallgatásukra nem tudtak felkészülni. Végül, a bíróság nem foglalkozott a tárgyaláson a bizonyítási anyag jelentős részével, és rendkívül rövid tárgyalást követően hozott elmarasztaló döntést. Ezek a problémák tehát besorolhatók a 6. cikk 1. bekezdés, valamint a 6. cikk 3. bekezdés d) pontja alá, ám a Bíróság egységesen a 6. cikk 1. bekezdés alapján bírálta el, és úgy látta, hogy egyezményesértés történt, és elmarasztalta Spanyolországot.²⁹

Egyébként az eljárás tisztességes volta nincs kapcsolatban azzal, hogy az ügyben született döntés korrekt-e vagy sem. A Bizottság gyakran kiemelte, hogy nincs általános hatásköre annak megvizsgálására, hogy a nemzeti bíróságok követtek-e el jogi-vagy ténybeli tévedéseket, mivel az a feladata, hogy az eljárás tisztességességét vizsgálja.³⁰

A tisztességesség az eljárás egészére vonatkozik, és nem korlátozódik a kontradiktórius tárgyalásokra.³¹ Mindez azt jelenti, hogy az eljárás egyes szakaszainak hibáit orvosolni, vagy későbbi szakaszban kompenzálni lehet (pl. Dallos-ügy).

Ugyanígy, e körben az is elvárás, hogy a bíróságok ítéleteiket megfelelően indokolják. Különösen akkor, ha a jogorvoslat a határozat érdeme ellen irányul, ám a vonatkozó döntés nem tartalmaz kellően részletes indokolást.³²

²⁸ Pakelli Németország elleni ügye, 1983. ápr. 25-i ítélet, A sorozat, 64.köt.

²⁹ Barbera, Messegué és Jabardo Spanyolország elleni ügye, 1988. dec. 6-i ítélet, A sorozat, 146. köt.

³⁰ Monnell és Morris ügy, 1987. márc. 2-i ítélet, A sorozat, 115.köt.

³¹ pl. H Egyesült Királyság elleni ügye, 1987. júl. 8-i ítélet, A sorozat, 120.köt., Imbrioscia Svájc elleni ügye, 1993. nov. 24-i ítélet, A sorozat, 275.köt., és Mialhe Franciaország elleni ügye, 1996. szept. 26-i ítélet, Reports 1996-IV, 1338.old.

³² 15957/90, Dec. 30. 2. 92, D.R. 72, 195.old.

Végül, a 6. cikk 1. bekezdés speciálisnak számít a 13. cikkhez képest, ezért a jogorvoslati joggal kapcsolatos panaszokat Strasbourg a méltányos eljárás fogalmi körében bírálja el.³³

A tisztességes eljárás kifejezés általában megköveteli a *fegyverek egyenlősége elvének* tiszteletben tartását is. Szűkebb értelemben a tanúkihallgatásra vonatkozó tételeket jelenti a 6. cikk 3. bekezdés d) pontja alapján. Amennyiben a felek egyenjogúsága ezen a kérdéskörön kívül esik, akkor a 6. cikk 1. bekezdése alá tartoznak. Ilyen például az, amikor a kérelmezőnek csak rövid idő áll rendelkezésére a jogorvoslati kérelem előterjesztésére, míg az ügyészt erre vonatkozóan semmilyen határidő nem köti. Sérül a méltányosság elve akkor is, ha a védelemmel ellentétben a vád előre értesül a bíróság összetételéről.³⁴

Ugyanez a helyzet, ha a vád úgy terjeszti elő a beadványait a bírósághoz, hogy a védelem arról nem tud, és ezért nincs abban a helyzetben, hogy reagáljon arra³⁵, vagy amikor az ügy előadó bírójának jelentése eljut a vádhoz, és a védelem annak tartalmáról nem szerezhet tudomást.³⁶ Szintén problémát okozhat, ha a vád birtokában vannak az ügy szempontjából releváns dokumentumok, azonban nem csatolja azokat az ügy irataihoz, és nem teszi lehetővé a védelem számára azok megtekintését sem.³⁷

Hasonlóképpen nem állapította meg a Bíróság az Egyezmény megsértését abban az esetben, amikor a bíróság egy nem egyértelmű helyzetben vélelmezte, hogy az ügyész határidőn belül nyújtotta be a fellebbezését. Ennek eldöntése ugyanis a nemzeti bíróságok hatáskörébe tartozik.³⁸

Egy osztrák ügyben a tanúkihallgatásról rendelkező 3. bekezdés d) pontjának sérelméhez hasonló helyzet állt elő, amikor azt a személyt, akinek a bejelentésére büntetőeljárás indult a panaszos ellen, később a bíróság szakértőként rendelte ki. Ezzel szemben a védelem szakértőjét a bíróság tanúként hallgatta ki. A Bíróság emlékeztetett az ügyben, hogy a 3. bekezdés által lefektetett garanciák az 1. bekezdés szerinti tisztességes eljárás speciális elemeinek minősülnek. A kirendelt szakértő a látszat alapján a vád tanújának tűnt, ugyanakkor a fegyveregyenlőség elve megköveteli, hogy egyensúly álljon fenn a terhelő vallomások meghallgatása és a védelem kérésére meghallgatott személyek között. Mivel ez nem valósult meg, sérült az Egyezmény, és a következtetésekből kifolyólag szükségtelen volt a 3. bekezdés d) pontjának vizsgálata.³⁹

Nem ütközik a fegyveregyenlőség elvébe, ha a fellebbezési bíróság mind a kérelmező, mind az ügyészség képviselőjének távollétében dönt valamely kérdésben.⁴⁰

Amennyiben a kérelmező a bírósági eljárás során jogi képviselő nélkül járt el, és egyik fórum előtt sincs lehetősége betekinteni az ügy irataiba, csorbul a 6. cikk 1. bekezdése.⁴¹

³³ Kamasinski Ausztria elleni ügye, 1989. dec. 19-i ítélet, A sorozat, 168.köt.

³⁴ Kremzow Ausztria elleni ügye, 1993. szept. 21-i ítélet, A sorozat, 268-B. köt.

³⁵ Bulut Ausztria elleni ügye, 1996. febr. 22-i ítélet, Reports 1996-II, 346.old.

³⁶ Reinhardt és Slimane-Kaid Franciaország elleni ügye, 1998. márc. 31-i ítélet, Reports 1998-II, 640.old.

³⁷ 8403/78, Dec. 15. 10. 80, D.R. 22, 100.old.

³⁸ Tejedor Garcia Spanyolország elleni ügye, 1997. dec. 16-i ítélet, Reports 1997-VIII, 2782.old.

³⁹ Bönsch Ausztria elleni ügye, 1985. máj. 6-i ítélet, A sorozat, 92.köt.

⁴⁰ 5871/72. számú kérelem, Dec. 30. 9. 74, D.R. 1, 54.old.

⁴¹ Foucher Franciaország elleni ügye, 1997. márc. 18-i ítélet, Reports 1997, 452.old.

Büntető ügyben a vádlottnak lehetőséget kell biztosítani a tárgyaláson való részvételre. Ez nem szerepel kifejezetten a szövegben, de mégis beletartozik a tisztességes eljárás fogalmi körébe. Ez azt jelenti, hogy az eljáró hatóságoknak mindent meg kell tenniük, hogy a terhelt lakcímét kiderítsék, és a tárgyalásra megidézzék. Nem elegendő az utolsó ismert lakcímről idézés, ha például más eljárások adatai alapján kideríthető, hogy mi a valódi tartózkodási hely. Ha ennek ellenére nem sikerül a hatóságoknak a terheltet megidézni, és ennek következtében nem tud jelen lenni a tárgyaláson, a távollétében lezajlott tárgyalás a 6. cikk 1. bekezdésének megsértésével jár. A Bíróság okfejtése szerint: „...a vádlott azon joga, hogy részt vegyen a bírósági tárgyaláson, a 6. cikk tárgyából és céljából következik. ... Ha a nemzeti törvényhozó a „vádlott” távolléte ellenére is elrendeli a büntetőeljárás lefolytatását, mint Colozza esetében, az érintett személynek, mielőtt tudomást szerez az ellene folyó nyomozásról, lehetőséget kell adni, hogy egy bíróság, meghallgatása után, újra határozzon a vele szemben felhozott büntetőjogi vád megalapozottságát illetően. ...”⁴² Általában ez a követelmény csak azokra az eljárásokra vonatkozik, amelyek tényállás megállapításával kapcsolatosak. Azok előtt a fórumok előtt, amelyek kizárólag jogsértéseket bírálnak el, a terhelt személyes jelenlétéhez nem fűződnek garanciális elemek.⁴³

Egy Olaszország elleni ügyben többek között a panaszos azt sérelmezte, hogy ügyét nem bíralták el tisztességesen, mert nem volt lehetősége a tárgyaláson való részvételre. A kérelmező nem akart lemondani a meghallgatásáról. A Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy mivel az első és a második értesítés nem jutott a panaszos tudomására, és a bíróság elnöke ezt követően meg sem kísérelte értesíteni a kérelmezőt az idézésről –és távollétében tartottak tárgyalást–, csorbult a 6. cikk 1. bekezdése.⁴⁴

Ha a jogorvoslati eljárás során bizonyítást vesznek fel azért, hogy eljárási hibákat orvosoljanak, azonban az érintettet és a védőjét nem tájékoztatják erről, és ezáltal nem teszi lehetővé, hogy észrevételeket tehessenek, nem jelenti feltétlenül az Egyezmény megsértését. Ennek az az indoka, hogy a terhelt jelenlétéhez itt nem kötődnek olyan fontos garanciák, mint az elsőfokú eljárásban. Amennyiben a terhelt jogi képviselője jelen lehet a fellebbviteli tárgyaláson, ez már általában megfelel a tisztességes eljárás követelményének.⁴⁵

Az Egyezmény nem tartalmaz rendelkezéseket azon bizonyítékok felhasználhatóságával kapcsolatban, melyeket jogellenesen szereztek be. A belső jog feladata, hogy szabályozza a bizonyítékok elfogadhatóságát, és a nemzeti bíróságokra tarozik, hogy értékeljék a benyújtott bizonyítékokat.⁴⁶

Az Egyezmény hatálya alá csak akkor vonhatók az ezekkel kapcsolatos kérdések, ha a nemzeti jog szerint is jogellenesen beszerzett vagy felhasznált bizonyítékok megkérdőjelezik az eljárás tisztességes voltát.⁴⁷

Egyezményértésnek minősülnek a következő esetek: ha a titkosügynökök beugratásos módszerrel buktatnak le valakit. Még a közérdekkel sem védhető ugyanis a bizonyít-

tékoknak a rendőrség biztatására elkövetett bűncselekmények során történő gyártása.⁴⁸ Az anonim tanúk vallomásainak felhasználása a bírósági eljárás során ugyancsak egyezményértésre vezethet.⁴⁹ Ha a nyomozás során kínzással kikényszerített vallomások az elítélés alapjául szolgálnak, ezzel a nemzeti hatóságok megvalósítják a 6. cikk 1. bekezdésének megsértését.⁵⁰ A közvetett bizonyítékok felhasználása nem minősül jogellenesnek, főleg, ha a nemzeti jog maga is lehetővé teszi elfogadásukat.⁵¹ A pusztán hallomásból szerzett ismereteken alapuló tanúvallomás elutasítása sem sérti a 6. cikk előírásait.⁵² A szakértői bizonyítás szintén számos problémát vet fel. A szakértők a 6. cikk 1. bekezdése és a 3. bekezdés d) pontja relációjában általában a tanúkkal esnek egy tekintet alá.⁵³ Aggályosnak találta a Bizottság a nemzeti bíróság eljárását, amikor a meg sem idézett szakértői bizottságnak a terheltre nézve elmarasztaló megállapításait egyszerűen felolvasták a tárgyaláson, miközben a védelem nem kapott lehetőséget, hogy kérdéseket tessen fel.⁵⁴

Sajátos problémát vet fel az a kérdés, hogy a hatóságok kötelezhetik-e az érintettet arra, hogy bocsásson a rendelkezésükre bizonyítékokat, különösen, ha ezzel magát egyúttal bűncselekmény elkövetésével vádolná. Természetesen a Bíróság ilyenkor elmarasztaló döntést szokott hozni.⁵⁵

Szintén problematikus a *hallgatáshoz való jog* érvényesülése. A Bíróság több ítéletében kihangsúlyozta, hogy a hallgatás joga a tisztességes eljárás egyik jelentős összetevője.⁵⁶ Látnunk kell ugyanakkor, hogy a hallgatás joga nem korlátlan, hiszen a hatóságok levonhatnak logikus, és megfelelő bizonyítékokkal alátámasztott következtetéseket, amennyiben ennek megvannak a megfelelő eljárásjogi garanciái.⁵⁷

A sajtónak az adott büntetőüggyel kapcsolatos eljárása jelentősen befolyásolhatja az eljárás méltányos voltát. A strasbourgi gyakorlat általában vonakodik elmarasztaló döntést hozni olyankor is, amikor a terhelt ellen kiterjedt és egyoldalú sajtókampány folyik, mivel az Egyezmény egyaránt deklarálja a megfelelő tömegtájékoztatáshoz fűződő jogot.⁵⁸ A Bíróság már kimondta a Delcourt-ügyben, hogy nem elég igazságot tenni, az igazságtétel látszatát is meg kell őrizni. Ennek függvényében nem sérti az igazságtétel látszatát, ha az eljáró bíróság ítélettervezetet készít a tárgyalás előtt az ügyben; ennek az a feltétele, hogy az ügyet utóbb érdemben tárgyalják, és az eljáró tanácsnak legyen lehetősége arra, hogy a határozathozatal előtt megvitathassa.⁵⁹ Szintén nem sérti a tisztességes eljárás kritériumát, ha a vádlott megbilincselve vesz részt a bírósági tárgyaláson.⁶⁰

⁴² Colozza Olaszország elleni ügye, 1985. febr. 12-i ítélet, A sorozat, 89.köt.

⁴³ 8251/78. számú kérelem, Dec. 11. 10. 79, D.R. 17, 166.old.

⁴⁴ Brozicek Olaszország elleni ügye, 1989. dec. 19-i ítélet, A sorozat, 167.köt.

⁴⁵ Kamasinski Ausztria elleni ügye, 1989. dec. 19-i ítélet, A sorozat, 168.köt.

⁴⁶ H Belgium elleni ügye, 1987. nov. 30-i ítélet, A sorozat, 127.köt.

⁴⁷ Pélissier és Sassi Franciaország elleni ügye, 1999. márc. 25-i ítélet, 25444/94.köt.

⁴⁸ Teixeira de Castro Portugália elleni ügye, 1998. jún. 9-i ítélet, Reports 1998-IV, 1451.old.

⁴⁹ Van Mechelen Hollandia elleni ügye, 1997. ápr. 23-i ítélet, Reports 1997-III, 691.old.

⁵⁰ 16331/90. számú kérelem, Dec. 11. 10. 91, D.R. 72, 200.old.

⁵¹ 8945/80. számú kérelem, Dec. 13. 12. 83, D.R. 39, 43.old.

⁵² 12045/86. számú kérelem, Dec. 7. 5. 87, D.R. 52, 273.old.

⁵³ 17265/90. számú kérelem, Dec. 21. 10. 93, D.R. 75, 76.old.

⁵⁴ 10532/83. számú kérelem, Dec. 15. 12. 87, D.R. 54, 19.old.

⁵⁵ Funke Franciaország elleni ügye, 1993. febr. 25-i ítélet, A sorozat, 256-A köt.

⁵⁶ Saunders Egyesült Királyság elleni ügye, 1996. dec. 17-i ítélet, Reports 1996-VI, 2044.old.

⁵⁷ Murray Egyesült Királyság elleni ügye, 1996. febr. 8-i ítélet, Reports 1996-I, 30.old.

⁵⁸ 17265/90. számú kérelem, Dec. 21. 10. 93, D.R. 75, 76.old.

⁵⁹ Kremzow Ausztria elleni ügye, 1993. szept. 21-i ítélet, A sorozat, 268-B köt.

⁶⁰ 12323/86. számú kérelem, Dec. 13. 7. 88, D.R. 57, 148.old.

Nem elegendő azonban, ha a kérelmező kijelenti, sérült a tisztességes eljáráshoz való jog. Ez nem jelenti azt, hogy a bizonyítási kötelezettség kizárólag őt terheli, de kijelentéseit megfelelően alá kell támasztania. A 6. cikk körében valószínűsíteni kell a kérelem alapjául szolgáló tényeket, nem elég ezek pusztá állítása.⁶¹

Az eljárás ésszerű időtartama

A közösségnek, az elkövetőnek és a sértettnek joga van arra, hogy azt a büntető ügyet, amelyben érdekelt, haladéktalanul elintézzék. Mindennek számtalan indoka van: az eljárás elhúzódása befolyásolja a rendszer hatékonyságát, különösen a büntetését azzal, hogy a büntetés kiszabása későbbre toódik, illetve elhúzódik a bűnösség vagy az ártatlanság megállapítása. Az eljárás elhúzódása nem csupán a hatékonyságot ássa alá, de a büntető igazságszolgáltatási rendszer megbízhatóságát és hitelességét is veszélyezteti. Ezen túlmenően az eljárás elhúzódása gyengíti a vád erejét és növeli a védelem költségeit, illetve a bizonyítás is nehezebbé válik. Az eljárás késedelmességének oka lehet bármilyen tényező, szempont, körülmény, amely meghatározza az eljárás hosszát és típusát, és a késedelmet eredményezi. Általában az eljárás elhúzóttá válik, amennyiben nem teszik meg azokat a lépéseket, melyek folytán a késedelem kiküszöbölhető lett volna.⁶²

A strasbourgi szervek gyakorlata talán ezen a területen a legkiforrottabb. Az összes ítélet közel 30%-a kapcsolatos az ésszerű határidő követelményével. Mindenekelőtt kimunkálták, hogy nem szükséges megvárni az eljárás végét azért, hogy az elhúzódnak megállapítható legyen. Továbbá az is általános tétel, hogy az elbírálás alapja sosem az eljárás objektív időtartama. Ezt mindössze egy olyan tényezőnek tekintik, amely még további három körülmény vizsgálatával együtt dönthető el, hogy az Egyezménybe ütközik-e. A jogvita természetét érintő további kritériumok tehát:⁶³

a. A jogvita összetettsége: beszélhetünk a

- vizsgált tényanyag összetettségéről (pl. a vád tárgyává tett cselekmény súlyából, zavaros jellegéből következően, az ügy érzékeny, nemzeti jellegéből következően, a vádlottak és a tanúk száma miatt, a szakértői közreműködés miatt, a bizonyíték rendhagyó jellege miatt), továbbá
- a vizsgált jogi probléma összetettségéről (pl. egy új és pontatlan törvény alkalmazása miatt, a fegyverek egyenlősége elvének tiszteletben tartásához kapcsolódóan, a hatáskörhöz, vagy alkotmányossághoz kapcsolódóan, nemzetközi szerződés értelmezése miatt), valamint
- az eljárás összetettségéről (pl. a felek száma miatt, a felek által beterjesztett indítványok nagy száma miatt, a vádlottak és a tanúk nagy száma miatt, a bizonyítással kapcsolatos technikai jellegű problémák miatt, stb)

⁶¹ Colak Németország elleni ügye, 1988. dec. 6-i ítélet, A sorozat, 147.köt.

⁶² Thomas Feltes: Az emberi jogok és az eljárás elhúzódása a büntető igazságszolgáltatási rendszerben in: Az emberi jogok érvényesülése a büntetőeljárásban; XLIII. Nemzetközi Kriminológiai Konferencia; Miskolc 1991.

⁶³ Marc-André Eissen: A polgári és a büntetőeljárások időtartama az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlatában, in: Emberi Jogi Füzetek, 1997/3.szám

b. A felek magatartása az eljárás során abban a tekintetben, hogy esetleges felróható magatartásukkal nem járultak-e hozzá maguk is az eljárás elhúzódásához. (pl. indokolatlan távolmaradás a tárgyalásról, alaptalan elfoglaltsági kifogások, indítványok stb.) Itt két összetevőt vizsgál a Bíróság: egyrészt azt, hogy az érintett késleltette-e saját magatartásával az ügy előremenetelét, másrészt pedig azt, hogy megtett-e mindent az eljárás meggyorsítása végett. Büntetőügyben feleknek a vádlottat és az ügyészt kell tekinteni.

c. Az érintett állam közhatalmi szerveinek saját magatartása:⁶⁴ abban a relációban, hogy mennyiben felelősek az eljárás elhúzódásáért. Ebben a körben az államok meglehetősen változatos magyarázatokkal tudnak szolgálni az eljárások elhúzódásával kapcsolatban. Strasbourg mindenekelőtt kidolgozta, hogy az eljárás a bíróság utolsó érdemi határozatának meghozatalával ér véget. Ebbe belefoglaltatik az eljárás felfüggesztésének időtartama is, illetve az eljáró hatóságok indokolatlan, mással szemben támasztott elvárásaira visszavezethető késlekedése is. Sokszor hivatkoznak az eljáró szervek hibáira, jogi tévedéseire, ám az olyan hibák, amelyek az eljárás tényleges elhúzódásához vezettek, az ügy egyéb körülményeivel kölcsönhatásban a 6. cikk 1. bekezdésének sérelmével járnak. Általában elmondható, hogy az igazságszolgáltatási szervek kisebb hibái csak akkor eredményeznek jogsértést, ha e szervek nem tesznek meg mindent e hibák minél gyorsabb orvoslása érdekében. Ha például indokolatlanul időrabló bizonyítást folytat le az igazságszolgáltatási szerv olyan körülményre, amely már bizonyítottan tekinthető, egyezményesérté eredményez.⁶⁵

Ügyszintén hiábavaló az igazságszolgáltatási szervek leterheltségére, bíróhiányra, vagy technikai nehézségekre történő hivatkozás. A Bíróság kifejtette, hogy az államok az Egyezményhez csatlakozással arra is kötelezettséget vállaltak, hogy intézményrendszerüket egyezménykonform módon működtetik.⁶⁶ Az állam tehát köteles oly módon megszervezni igazságszolgáltatását, hogy minden polgári jogot és kötelezettséget és minden büntetőjogi vádat érintő eljárásban ésszerű határidőn belül hozzák meg a határozatot.⁶⁷ Az időleges ügytorlódásból fakadó késedelmek azonban nem róhatók fel az államnak abban az esetben, ha megfelelő gyorsasággal hatáson intézkedéseket tesz a helyzet megoldására.⁶⁸ Jogszabályi változások sem szolgálhatnak kimentési okként az eljárás elhúzódása szempontjából.

Nem menti az érintett államot, ha a mulasztásért csak közvetett módon felelős. Elmarasztalás alapjául szolgálhat ugyanis olyan körülmény is, hogy például a kirendelt szakértő késedelmesen –jelen esetben 16 hónapon át- nem terjesztette elő a szakvéleményét.⁶⁹ Amikor viszont a késedelmek egy magánfélnek tudhatók be, az állam ezért

⁶⁴ Grád András: Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezésről, HVG-ORAC Kiadó, 2002., 213-214.old.

⁶⁵ Bock Németország elleni ügye, 1989. márc. 29-i ítélet, A sorozat, 150.köt.

⁶⁶ Guincho Portugália elleni ügye, 1984. júl. 10-i ítélet, A sorozat, 81.köt.

⁶⁷ X és társai NSZK elleni 9845/80. számú kérelme, a Bizottság 1981.okt.15-i döntése, D.R. 26, 194.old.

⁶⁸ X Egyesült Királyság elleni 8233/78. számú kérelme, a Bizottság 1979. okt. 3-i döntése, D.R. 17, 122.old.

⁶⁹ Scopelliti Olaszország elleni ügye, 1993. nov. 23-i ítélet, A sorozat, 278.köt.

közvetlenül nem tehető felelőssé, de arra vonatkozóan kérdések merülhetnek fel, hogy a bíróság tett-e megfelelő intézkedéseket az eljárás felgyorsítása érdekében.

Előfordul, hogy azt a körülményt, ami az eljárás határidejének elhúzásához vezetett, egy-egy ügy sajátos jellemzőire tekintettel eltérően értékeli Strasbourg. Ezen belül például akadnak olyan ügytípusok, amelyek tekintetében Strasbourg sürgősebb ügyintézkedést vár el az érintett államoktól, és ezért viszonylag rövidebb pertartam mellett is hajlanak az elmarasztalásra (például amikor a terhelt a büntetőeljárás folyamán előzetes fogvatartásban van).

Az eljárás ésszerű időtartama a büntetőeljárásokban

A büntetőeljárás és a polgári eljárás között ebben a tekintetben annyi a különbség, hogy a kérelmező saját magatartásának kisebb a jelentősége, mivel a terheltnek a büntetőeljárás lefolyására kisebb mértékben van befolyása. Ezért jóval ritkábban kerül arra sor, hogy a terhelt magatartása miatt állapítsanak meg egyezményesértést. Ugyanezen okból nagyobb a gyakorlati jelentősége az érintett állam magatartásának, mivel kevesebb lehetősége van a felek magatartására kimentési okként hivatkozni. Éppen ezért a strasbourgi szervek először azt vizsgálják, hogy az ügy hossza meghaladta-e az általában szükségesnek tűnő időtartamot, és ha igen, akkor a bizonyítási teher az államot terheli.⁷⁰ Az érintett állam tehát csak azzal tudja kimenteni magát, hogy bizonyítja, hogy az eljárás elhúzódása a közhatalmi szervek folyamatos munkája ellenére az ügy valóban bonyolult voltának, illetve maguknak az ügyfeleknek, jogi képviselőiknek tudható be.⁷¹

Nem minden esetben magától értetődő, hogy mely időponttól kell az eljárás időtartamát számítani. Büntető ügyekben a kezdő időpontnak azt kell tekinteni, amikor az érdekeltek a 6. cikk 1. bekezdése szerinti értelemben első alkalommal megvádolják. Az az időszak, amíg a terheltnek nincs tudomása az ellene megindított eljárásról, nem számít ebbe bele. Konkrétan általában az a kezdő időpont, amikor a terhelt helyzetét lényegesen érintő első eljárási aktust megteszik. Ilyen például a gyanúsítottkénti kihallgatás, házkutatás, letartóztatás, stb. Az eljárásból csak az Egyezmény ratifikációját követő időszak számítható be, azonban azt is figyelembe veszik, hogy ezen időpontban milyen szakban volt az ügy, és mennyi idő telt el ezt megelőzően.⁷² Korábban már említettem, hogy a számításba vett időszak az utolsó érdemi bírósági döntésig tart. Mindez azt jelenti, hogy a figyelembe vehető időszak magában foglalja a fellebbviteli eljárás és az alkotmányossági panaszeljárás idejét is, amennyiben ez utóbbi eredménye alkalmas az ügy kimenetelének befolyásolására.

Amennyiben a terhelt büntetésének időtartamát a per elhúzódására tekintettel arányosan lecsökkentik, ez megfelelő jogorvoslatnak minősül a 6. cikk szempontjából, így ilyen esetben az egyezményesértés megállapítása mellőzhető. Ehhez azonban arra is szükség van, hogy a bíróság ítéletéből világosan kitűnjék, hogy a lecsökkentésre az eljárás elhúzódása miatt került sor.⁷³

A csalással vádolt Beck szintén az ellene indult büntetőeljárás hossza miatt nyújtott be panaszt. Arra hivatkozott, hogy a nyomozás megkezdése és az első fokú tárgyalás megkezdése között négy és fél év telt el. A Bíróság figyelembe vette, hogy a nyomozás mintegy ezer feljelentés alapján indult, az ügy nagy horderejű, piramis felépítésű volt, több ezer embert érintett, és a nyomozás négy ország közreműködését igényelte. Mindezek ellenére a Bíróság nézete szerint ez nem elegendő magyarázat arra, hogy miért kellett közel két évnek eltelnie a vádirat benyújtása és az első fokú tárgyalás megkezdése között. Az első fokú bíróság azonban kifejezetten elismerte a 6. cikkben támasztott követelményeket, és megállapította, hogy az eljárás az ésszerű határidőt túllépte. Mindezt pedig azzal kompenzálta, hogy az egyébként súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekmény büntetési tételének legalsó határát szabta ki, amely egyértelműen kevesebb, mint a hasonló ügyekben alkalmazott büntetési tétel. Ezért a Bíróság egyhangúlag úgy határozott, hogy nem sértették meg az Egyezmény 6. cikkét.

Az érintett a felmentő ítéletre, illetve az eljárás megszüntetésére tekintettel csak akkor nem érvényesíthet igényt Strasbourgban, ha e döntések kifejezetten az eljárás elhúzódására figyelemmel születtek, és ez magukból a döntésekből egyértelműen kitűnik.⁷⁴

Az eljárás meggyorsítását célzó kérelmek nem minősülnek hatékony jogorvoslatnak, így kimerítésük sem kötelező.⁷⁵ Az ilyen kérelmek viszont alátámasztják, hogy a terhelt megtett mindent annak érdekében, hogy az eljárás elhúzódását elkerüljék.

Példaként számtalan döntés felhozható, ám értelemszerűen csak néhányra hivatkozunk; azokra, amelyek valamilyen okból példaértékűek lehetnek.

A korábban már hivatkozott Portington-ügyben⁷⁶ a brit állampolgárt a görög hatóságok vették őrizetbe korábban elkövetett bűncselekménye miatt. A kérelmező panaszában előadta, hogy a fellebbezési tárgyalás csaknem nyolc évig tartott. A Bíróság azzal indokolta meg marasztaló ítéletét, hogy bár az ügy bonyolult volt, és a kérelmező felelős lehet az eljárás elhúzódásáért sorozatos kérelmei miatt, mindent egybevetve ez nem elegendő ahhoz, hogy az állam mentesüljön a felelősség alól. Azt is figyelembe vette, hogy a kérelmező számára mi volt tét, hiszen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték.

Elmarasztalta a Bíróság Ausztriát, amiért egy túlterhelt elsőfokú bírósági bírő csak 33 hónap alatt foglalt írásba egy ítéletet. Itt sem szolgált mentségül az ügy bonyolult volta, illetve az sem, hogy a bírót a felettesei többször sürgették, és még fegyelmi eljárást is kezdeményeztek ellene.⁷⁷

Az ügy bonyolultságára való hivatkozás azonban elegendő hivatkozási alap volt az állam számára abban az ügyben, amelyben a kérelmezőt csalás és más bűncselekmények miatt több mint nyolc évig tartó eljárásban néhány hónap szabadságvesztésre ítélték. Mivel a hatóságoknak cégek és üzleti könyvek olyan rendszerét kellett felderíteni, amellyel az elkövető leplezni kívánta adó- és társadalombiztosítási csalások elkövetését, valamint mivel nagy mennyiségű bizonyítási anyagot kellett összegyűjteniük és jelentős számú tanút kellett kihallgatniuk, ezért nem állapított meg egyezményesértést. A Bíróság azt is értékelte, hogy nem volt olyan időszak, amikor a hatóságok tétlenek lettek volna.⁷⁸

⁷⁰ 9132/80. számú kérelem, Rep. 12. 12. 83, D.R. 41, 13. old.

⁷¹ Portington Görögország elleni ügye, 1998. szept. 23-i ítélet, Reports 1998-VI, 2623. old.

⁷² Foti és mások Olaszország elleni ügye, 1982. dec. 10-i ítélet, A sorozat, 56. köt.

⁷³ 9132/80. számú kérelem, Dec. 16. 12. 82, D.R. 31, 154. old.

⁷⁴ 13156/87. számú kérelem, Rep. 16. 2. 93, D.R. 74, 5. old.

⁷⁵ 8435/78. számú kérelem, Dec. 6. 3. 82, D.R. 26, 18. old.

⁷⁶ Portington Görögország elleni ügye, 1998. szept. 23-i ítélet, Reports 1998-VI, 2623. old.

⁷⁷ B Ausztria elleni ügye, 1990. márc. 28-i ítélet, A sorozat, 175. köt.

⁷⁸ Hozee Hollandia elleni ügye, 1998-as ítélet

Az ügy bonyolultsága megállapításának nem előfeltétele az ügy komplex jogi megítélése. Elegendő lehet ehhez olyasmi is, hogy például a két terhelt kölcsönösen egymást vádolja a vád tárgyává tett bűncselekmény elkövetésével, vagy hogy a terhelt ellen az eljárással párhuzamosan másik büntetőeljárás is folyik, esetleg felmerül az egyesítés vagy az elkülönítés problémája. Ezek is alapul szolgálhatnak egy jogilag nem bonyolult ügy megítélése során arra, hogy a pertartam ésszerűnek legyen minősíthető.⁷⁹ Például a Gelli-ügyben egy magánbank csődjével kapcsolatban több vádlott és 17 vádbeli bűncselekmény szerepelt, és ez indokolhatta volna az elbírálás elhúzódását. Csakhogy a kérelmező egyszerű megítélésű rágalmozási cselekménye nem igényelt semmilyen bizonyítást, ezért indokolt lett volna elkülöníteni. Mivel ez nem történt meg és az eljárás több mint tíz évig tartott, sérült a kérelmező ésszerű időtartamú eljáráshoz való joga, így az Egyezmény is.⁸⁰

A hatályon kívül helyezések és az új eljárásra utasítások azonban már veszélyes eljárásjogi lépések, mivel ezek gyakran több éves késedelemmel járnak. A Bíróság kimondta a 6. cikk 1. bekezdésének megsértését abban az ügyben, amelyben a panaszos azt sérelmezte, hogy ügyében a hatályon kívül helyezés folytán a megismételt eljárás négy évig és négy hónapig tartott. Strasbourg az egyezményisértést azzal indokolta, hogy a hatóságok késedelmesen jártak el, amikor az ítélet felterjesztésének összesen 21 hónap alatt tettek eleget az első és a megismételt eljárás alkalmával.⁸¹

A terheltnek betudható kisebb-nagyobb késedelmek nem mentik, vagy csökkentik az érintett állam felelősségét. Amennyiben a késedelem döntően a terheltnek tudható be, természetesen mentesülhet az állam a felelősség alól. Ugyanakkor az eljárás egésze szempontjából nem meghatározó késedelmek nem szolgálhatnak az állam javára, ha maga sem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható.⁸² Nem állapította meg az érintett állam felelősségét a négy és fél évig tartó eljárás miatt a Bíróság egy olyan ügyben, ahol a kérelmezőnek csaknem egy évig nem kézbesítették az elsőfokú ítéletet, ő azonban a határozat kihirdetésénél jelen volt, de nem vitt magával egy ítéletkiadományt, habár megtehetette volna.⁸³

Összefoglalásként megállapítható, hogy annak eldöntése, hogy az ésszerű határidőt túllépték-e, sok esetben az ügy körülményei és az összes késedelem okának figyelmes vizsgálatától függ, nem pedig egyszerűen a szóban forgó időszak számításba vételétől.

Az ártatlanság védelme

A 6. cikk 2. bekezdése szerint: „Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.” Mivel a jogi nyelvben a bűnösség kifejezetten büntetőjogi kategória, a tételes jogi megfogalmazás implikálja a büntetőjog alkalmazását, akár büntető jogsza-

bályokban, akár az alkotmányokban fordul elő. Elvileg háromféle nézet merült fel az ártatlanság védelmének jogági hatókörével kapcsolatban:⁸⁴

1. az ártatlanság védelme a büntetőjogon belül is eljárásjogi jellegű elv, azaz a büntetőeljárás keretében lehet hivatkozni rá.
2. az ártatlanság védelme általános büntetőjogi elv olyan értelemben, hogy a büntetőeljárás keretein kívül is lehet hivatkozni rá, de csak büntetőjogi kérdésekben, a bűnösség viszonylatában
3. az ártatlanság védelme a büntetőjog keretein túlnyúló, nem kifejezetten büntetőjogi elv olyan értelemben, hogy nemcsak a büntetőjog keretein belül értelmezhető, hanem a büntetőjogi jogviszonyokon kívül más jogviszonyokra is alkalmazható.

A harmadik nézet nem játszik fontos szerepet, mivel az ártatlanság védelme bűnösségről beszél, így a sérelemnek bűncselekmény eshetőleges megtörténte kell utalnia.

Strasbourgban a Bizottság inkább a második nézetet vallotta, az elv érvényesülését nemcsak a büntetőeljárás keretein belül képzelte el, ugyanakkor csak a bűnösség relációjában lehetett rá hivatkozni. A Bíróság az elvet ezzel ellentétben a tisztességes eljárás-hoz való jog egyik elemének fogta fel, ami magával hozza az elv eljáráshoz kötöttségét. A Salabiaku ügyben azonban már az ártatlanság védelmét nemcsak eljárási garanciaként tudja elképzelni, bár ebben az ügyben is a tisztességes eljárás részének tekinti elsősorban. A Riebmont ítéletben viszont elismerte a Bíróság, hogy az ártatlanság elve a büntetőeljáráson kívül is érvényesül olyan értelemben, hogy nemcsak a büntetőeljárás folyamán, az eljárási cselekményeknél kell alkalmazni.⁸⁵

Mivel a Bizottság már nem létezik, a Bíróság álláspontja úgy alakult a kérdésben, hogy az elv a büntetőjoghoz kötődik, elsősorban a büntetőjog által kialakított garanciák társulnak hozzá.

Az évek során kevés kérelem érkezett az ártatlanság védelmének megsértése miatt. Ennek az az oka, hogy az Egyezményhez csatlakozó tagállamokban meggyökeresedtek a jogállamiság elvei, így az ártatlanság védelmének elve is.

Az Egyezmény 6. cikk 2. bekezdése teljesen önálló, tehát közömbös, hogy a 6. cikk egyéb előírásait betartották-e. E rendelkezést csak akkor lehet alkalmazni, ha bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyről van szó.

A Bizottság az elv kapcsán több, az esetkört leszűkítő döntést hozott. Tisztázta, hogy sem egy bűncselekmény kapcsán indult polgári perben, sem a fegyelmi eljárások tekintetében nem terheli a bíróságot az ártatlanság védelmének kötelezettsége.⁸⁶ A polgári bíróság viszont nem dönthet büntetőjogi felelősségről, csak a polgári jogi felelősség fennállásáról. Így tehát nem teheti meg, hogy a büntetőeljárás során felmentett terheltet utóbb bűnösnek nyilvánítja, és fordítva.⁸⁷ Emellett az ártatlanság védelme csak a bűnös-

⁷⁹ Boddaert Belgium elleni ügye, 1992. okt. 12-i ítélet, A sorozat, 235-D.köt.

⁸⁰ Gelli Olaszország elleni ügye, 1999-es ítélet

⁸¹ Abodella Hollandia elleni ügye, 1992-es ítélet

⁸² Kemmache Franciaország elleni ügye, 1991. nov. 27-i ítélet, A sorozat, 218.köt.

⁸³ Venditelli Olaszország elleni ügye, 1994. júl. 18-i ítélet, A sorozat, 293-A.köt.

⁸⁴ Blutman László: Az ártatlanság védelmének hatóköre az európai alapjogokban in: Szabó András emlékkönyv 1998. 58-61.old.

⁸⁵ Blutman László: Az ártatlanság védelmének hatóköre az európai alapjogokban in: Szabó András emlékkönyv 1998. 60.old.

⁸⁶ pl. 6062/73. számú kérelem, Dec. 18. 12. 74, D.R. 2, 54.old.

⁸⁷ 9295/81. számú kérelem, Dec. 6. 10. 82, D.R. 30, 227.old.

ség megállapítása tekintetében merülhet fel, nem pedig a büntetés mértéke vonatkozásában.⁸⁸ A jogorvoslati eljárásokban csak ott kell alkalmazni, ahol a bűnösség kérdését is felülvizsgálják.⁸⁹ A bírósági eljárás megkezdése előtt nem lehet hivatkozni az ártatlanság vélelmének megsértésére.⁹⁰

A Bíróság példaértékű ítéletei közé tartozik a Minelli, a Salabiaku, és a Riebmont ügyekben hozott ítéletek. A Minelli esetben egy olyan terheltet kötelezték a bűnügyi költségek megfizetésére, akinek az ügye elévült. A Bíróság itt még a 2. bekezdést az 1. bekezdéshez kapcsolódóan vizsgálta, mint a tisztességes eljárás egyik feltételét. „A Bíróság szemében akkor sértik meg az ártatlanság vélelmét, ha a terhelt bűnösségének előzetes, törvényes úton való megállapítása nélkül egy ügyével kapcsolatos bírói döntés azt a látszatot kelti, hogy a terhelt bűnös. A bíróság...arra a következtetésre jutott, hogy ha az ügy nem évült volna el, a kérdéses törvényi rendelkezés nagy valószínűség szerint Minelli elmarasztalása lett volna. A bíróság tanácsa tehát lényegében azon meggyőződését fejezte ki, hogy a terhelt...bűnös”. Mindez azt eredményezi, hogy megsértették a 6. cikk 2. bekezdését.⁹¹

A Riebmont ügyben egy őrizetbe vett személyt a rendőrségi vezetők egy belügyminisztériumi sajtótájékoztató során bűnösnek állítottak be. A kormány azzal védekezett, hogy az ártatlanság vélelmének megsértéséről csak a bíróság esetében lehet szó. Ez az ügy is áttörést jelent többek közt azért, mert az elvet megsértők körét kitágította. Itt ismerte el először kifejezetten, hogy az ártatlanság vélelmének elvét nemcsak a bíróság sértheti meg, hanem más hatóság is. Kimondta, hogy: „A 6. cikk 2. bekezdése tehát nem akadályozhatja meg a hatóságokat abban, hogy tájékoztassák a közvéleményt a folyamatban lévő büntető ügyekről. Megköveteli viszont, hogy e hatóságok az ártatlanság vélelme tiszteletben tartásának megfelelő diszkrécióval és visszafogottsággal járjanak el.” A másik áttörés, hogy a 6. cikk 2. bekezdésének megsértését a 6. cikk 1. bekezdésétől függetlenül vizsgálta.⁹²

A *vélelmek és az ártatlanság vélelmének elve*: A Salabiaku ügyben a terheltet felmentették kábítószer tiltott behozatalának vádjától, de elítélték tiltott áru becsempészése miatt. Salabiaku kérelmében a francia vámtörvény azon rendelkezését sérelmezte, mely kimondta, hogy aki csempészett árut birtokban tart, annak büntetőjogi felelősségét csempészetben vélelmezni kell. A panaszos szerint ez a vélelem ellentétes a 6. cikk 2. bekezdésével. A Bíróság megítélése szerint amennyiben a vád javára szolgáló vélelem fordul elő az ügyben, az nem ütközik az Egyezménybe, hogyha az ügy összes körülményei az alkalmazás helyessége mellett szólnak. A bűnösség megállapítása a vélelem alapján a csempészáru birtoklásához fűzött törvényi vélelem egyenes következménye. A vád pedig kétséget kizáróan bizonyította a kérdéses áruk birtokban tartását. Mindebből következik, hogy nem sértették meg a 6. cikk 2. bekezdését.⁹³

A vélelmek kapcsán a Bíróság azt is kifejtette, hogy ezeknek a vélelmeknek ténylegesen megdönthetőnek kell lenni.⁹⁴

A *költségtérítés és az ártatlanság vélelmének elve*: A Nölkenbockhoff esetben a Bíróság nem találta a 6. cikk 2. bekezdése megsértésének, amikor a kérelmezőt a bíróság első fokon végrehajtható szabadságvesztésre ítélte, majd egy hatályon kívül helyezést követő eljárásban megszüntette vele szemben az eljárást, tekintettel arra, hogy az alkalmazható büntetés jelentéktelen lett volna a rá más bűncselekmények miatt kiszabott szabadságvesztéshez képest. A bíróságok az eljárás megszüntetése ellenére nem állapítottak meg kártérítést a kérelmezőnek, viszont kötelezték az eljárási költségek megtérítésére. Ezt azzal indokolták, hogy amennyiben az elévülés hiányában határozatot hoztak volna, az iratok értelmében az érintett elítélése nagyon valószínű lett volna. Az ügy másik érintettje pedig elsőfokú elítélését követően a másodfokú bíróság döntése előtt elhalálozott. Özvegye kártérítési igényét a bíróságok elutasították és a büntetőeljárás költségeinek megfizetésére kötelezték arra hivatkozással, hogy valószínűleg másodfokon is elítélték volna. A Bíróság azzal magyarázta az egyezményesítés hiányát, hogy a bíróságok által használt kifejezések csupán egy olyan helyzetet írnak le, amely gyanúra adhat okot, és nem a bűnösséget állapítják meg. A német bíróságok semmilyen szankciót nem szabtak ki a vádlottakra, csak nem engedték, hogy a társadalom térítse meg a költségeiket.⁹⁵ Ugyanígy az előzetes letartóztatásban töltött idő miatti kártalanításra nem keletkezett kötelezettséget a felmentő ítélet, ha az előzetes letartóztatás egyébként jogszerű volt.

Összefoglalva, az ártatlanság vélelmének elve nem implicálja a költségek megtérítését a terhelt számára felmentés vagy az eljárás megszüntetése esetén. Nincs akadálya, hogy ilyen esetekben a költségeket vagy azok egy részét a terhelt viselje; ez kellő jogszabályi felhatalmazás esetén sem sérti önmagában az ártatlanság vélelmét, feltéve, ha a bíróság nem utal a vádlott bűnösségére.

Sajátos problémát vet fel az *előzetes letartóztatás és az ártatlanság vélelmének* kérdése. A problémának két iránya van: az egyik az, hogy az előzetes letartóztatás nem büntetőjellegű intézkedés, és ilyen értelemben az ártatlanság vélelme ennek léténél fel sem merülhet. Ahol viszont az elv szerepet játszhat, az az előzetes letartóztatás elrendelésének és végrehajtásának körülményei, és annak időtartama. Amennyiben az előzetes letartóztatás időtartama túlságosan megközelíti a büntetés várható időtartamát, ez felveti az ártatlanság vélelme megsértésének a gyanúját. Az előzetes letartóztatásnak arányban kell lennie a várható büntetés mértékével. A letartóztatás meghosszabbításánál elfogadhatónak látják a strasbourgi szervek, ha a nemzeti bíróság figyelembe veszi a várható büntetés mértékét, mert ez az arányosság elvének az alkalmazását jelenti. Ilyenkor a meghosszabbítást elrendelő bíróság ugyanis nem bűnösnek tekinti a gyanúsítottat, hanem csupán azt az eshetőséget veszi figyelembe, hogy ha a későbbiekben a bűnösség megállapítására sor kerül, akkor a gyanúsítással összefüggésben milyen büntetés lesz vele szemben kiszabható.⁹⁶

Az előzetesen fogva tartottakkal kapcsolatos *bánásmód* is problémát vethet fel. A kérelmező egy ügyben azt sérelmezte, hogy előzetes fogva tartása során ugyanolyan bánásmódban részesült, mint amilyenben a már elítélt fogva tartottak. A Bíróság nem állapított meg egyezményesítést, mert álláspontja szerint az Egyezmény nem tartalmaz

⁸⁸ 7058/75. számú kérelem, Dec. 12. 7. 76, D.R. 6, 129.old.

⁸⁹ 8289/78. számú kérelem, Dec. 5. 3. 80, D.R. 18, 160.old.

⁹⁰ 6323/73. számú kérelem, Dec. 19. 5. 77, D.R. 8, 59.old.

⁹¹ Minelli Svájc elleni ügye, 1983. márc. 25-i ítélet, A sorozat, 62.köt.

⁹² Allenet de Riebmont Franciaország elleni ügye, 1995. febr. 10-i ítélet, A sorozat, 308.köt.

⁹³ Salabiaku Franciaország elleni ügye, 1988. okt. 7-i ítélet, A sorozat, 141-A.köt.

⁹⁴ Pham Hoang Franciaország elleni ügye, 1992. szept. 25-i ítélet, A sorozat, 243.köt.

⁹⁵ Nölkenbockhoff, Lutz és Englert Németország elleni ügye, 1987. aug. 25-i ítélet, A sorozat, 123.köt.

⁹⁶ Blutman László: Az ártatlanság vélelmének hatóköre az európai alapjogokban in: Szabó András emlékkönyv 1998. 65-66.old.

egyetlen olyan rendelkezést sem, amely alapján eltérő bánásmódban kellene részesíteni az előzetesen fogva tartott és a már elítélt személyeket.⁹⁷

Nem sérti az ártatlanság véelmét, ha az ittas járművezetéssel gyanúsított személyt vörvizzsálatra kötelezik.⁹⁸

A büntetőjogi felelősség személyhez kötött. Egy adócsalással kapcsolatos ügyben deklarálta a Bíróság, hogy semmiképpen sem egyeztethető össze az ártatlanság véelmével, hogy a kiszabott büntetést az örökösökkel fizettesse meg az állam a terhelt helyett. A tartozás túlélheti az örökhagyót, de a büntetőjogi felelősség nem. A 6. cikk 2. bekezdése is megköveteli ezt a szabályt. Az elhunyt örökösei felelnek a hagyatéki tartozásokért, de a bűnösség öröklése nem egyeztethető össze a jogállamiság elveivel.⁹⁹

A *büntetett előélet és az ártatlanság véelmének viszonya* egymáshoz: a Bizottság eleinte az ezzel kapcsolatos panaszokat a tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben vizsgálta. A végkövetkeztetés mindig az volt, hogy nem sérti sem a 6. cikk 1. bekezdését, sem a 2. bekezdését. A Bíróság szerint a büntetett előélet figyelembe vétele nem érinti a 6. cikk 2. bekezdését, mert ez a bűnösség tekintetében irányadó, míg a büntetett előélet figyelembe vétele a vádlott személyiségének értékelését, és ezen keresztül a büntetéskiszabást, és nem a bűnösség megállapítását érinti.¹⁰⁰ Érintheti viszont az ártatlanság véelmét, ha egy eljárásban a bíróság figyelembe vesz a vádlott ellen folyó esetleges másik büntetőeljárást is. Ez elsősorban akkor jelenthet jogsértést, ha valamilyen módon utal a vádlott bűnösségére a másik eljárás tárgyát képező cselekményekkel kapcsolatban, vagy egyébként bűnösnek tekinti a vádlottat e cselekményekben.¹⁰¹

Az *eljáró hatóságok nyilatkozatai* kapcsán a Bizottság olyan iránymutatást adott, hogy egy ilyen nyilatkozatnál el kell kerülni, hogy az a benyomás alakuljon ki a közvéleményben, hogy az illető bűnös. Mindazonáltal lehet nyilatkozni arra vonatkozóan, hogy valaki ellen eljárás indult, az illető ellen gyanú áll fenn a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben, közzé lehet tenni a letartóztatást, illetve azt, hogy vallomást tett.¹⁰² Önmagában nem ütközik az Egyezménybe, ha egy bíró a terhelt korábbi elítélésével kapcsolatban tesz kijelentést a terhelt társadalomra veszélyességéről, de csak akkor, ha ez a vádbeli cselekményeivel nem kapcsolatos.¹⁰³

A bíróság előtti eljárás egészében a bíróság megnyilvánulásainak előítélet-menteseknek kell lenniük, ami a bűnösséget illeti. A Bíróság kimondta, hogy felmerülhet az ártatlanság véelmének sérelme a bíróság olyan megnyilvánulása esetén, amellyel a vádlott bűnösségére utal. Amennyiben a tárgyaláson a tanú, vagy a szakértő a vádlott bűnösségére vonatkozó, elfogult nyilatkozatot tesz, a bíróságnak el kell ettől határolódnia, és figyelmeztetnie kell a nyilatkozattevőt. Ha ezt megteszi, nem sérül az ártatlanság véelmének követelménye.

⁹⁷ Peers Görögország elleni ügye, 2001. ápr. 19-i ítélet

⁹⁸ 8239/78. számú kérelem, Dec. 4.12.78, D.R. 16, 184.old.

⁹⁹ A.R., M.P. és T.P. Svájc elleni ügye, 1997. aug. 29-i ítélet, Reports 1997-V, 1477.old.

¹⁰⁰ Engel és társai Hollandia elleni ügye, 1976. jún. 8-i ítélet, A sorozat, 22.köt.

¹⁰¹ Blutman László: Az ártatlanság véelmének hatóköre az európai alapjogokban in: Szabó András emlékkönyv 1998. 69.old.

¹⁰² Blutman László: Az ártatlanság véelmének hatóköre az európai alapjogokban in: Szabó András emlékkönyv 1998. 70.old.

¹⁰³ 17265/90. számú kérelem, Dec. 21.10.93, D.R. 75, 76.old.

Egy közelmúltban hozott ítéletben¹⁰⁴ a Bíróság megállapította az ártatlanság véelmének megsértését azért, mert a kérelmező felmentését követően a bíróságok a kártérítési eljárásban olyan megállapításokat tettek, amelyek azt fejezték ki, hogy a kérelmezővel szemben megfogalmazott gyanú továbbra is fennáll, és a kártérítési igényét ezen az alapon utasították el. A kormány azzal védekezett, hogy a bíróság határozatában csak megismételte a korábbi döntést, miszerint a kérelmező felmentésére az in dubio pro reo elve alapján került sor. A Bíróság már egy korábbi ügyben¹⁰⁵ is megállapította, hogy a bűnösségre utalás a jogerős felmentő ítélet meghozatalát követően –még ha arra az in dubio pro reo elve alapján kerül is sor– sérti a 6. cikk 2. bekezdését.

Szintén említést érdemel az *ártatlanság véelme és a terhelt hallgatásából levonható következtetések* kapcsolata. Ez főleg a brit jogban lényeges, mivel a törvények nem tiltják a hallgatást semmilyen módon, viszont lehetőséget ad a hatóságoknak arra, hogy a hallgatásból akár az elítélésben közrejátszó fontos következtetéseket is levonjanak. Egy ügyben kábítószerral visszaélés miatt a vádlottakat elítélték. A nyomozás során éltek a hallgatás jogával, a tárgyaláson viszont vallottak. A bíró kioktatta az esküdteket a vádlottak magatartásából levonható következtetésekre nézve, viszont mindebből az a benyomás alakulhatott ki, hogy a következtetés eredménye a vádlottakra csak terhelő lehet. A Bíróság a 6. cikk 1. bekezdésének, a tisztességes eljárásnak a megsértését állapította meg. Jogi okfejtésében előadta, hogy a bíróság egyoldalúan tájékoztatta az esküdteket, mivel nem oktatta ki őket arra nézve, hogy a hallgatás adott esetben indokolt és ésszerű is lehet.¹⁰⁶ Egyébként nem sérti az ártatlanság véelmét, hogy a hatóságok a terhelt hallgatásából következtetéseket vonnak le.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Lamanna Ausztria elleni ügye, 2001. júl. 10-i ítélet

¹⁰⁵ Rushiti Ausztria elleni ügye, 2000. márc. 21-i ítélet, 28389/95.köt.

¹⁰⁶ Condron Egyesült Királyság elleni ügye, 2000-es ítélet

¹⁰⁷ Murray Egyesült Királyság elleni ügye, 1996. febr. 8-i ítélet, Reports 1996-I, 30.old.